

DEMOKRACIJA

Uredništvo in uprava:
Gorica - Riva Piazzutta 18

Cena: Posamezna števil. L. 10.-
Naročnina: Mesečna L. 40.-

Leto I. - Štev. 1

Gorica - Trst, 25. aprila 1947

Izhaja vsak petek

Uvodna beseda

Trst-Gorica, dne 25. aprila 1947.

„Demokracija“ pričinja izhajati v času, ko je usoda tega predela slovenske zemlje odločena in zgodovinska odgovornost zanjo že napisana. Veliko dejanje v zgodovini slovenskega naroda je tragično končano. S sklepi mirovne konference, katerih izvedba čaka samo še na izpolnitev določenih formalnosti, je nastopilo novo razdobje, ko odpada izgovor in očiitek tistih, ki so se z nasiljem polastili vse oblasti v domovini in z njo prevzeli tudi vso odgovornost pred zgodovino, da rušimo narodno enotnost in jih oviramo pri uresničevanju velikega smotra slovenskega naroda in Jugoslavije.

Po dolgih letih odkar sta bila nasilno zatrta tržaška „Edinost“ in goriški „Novi list“, je začela izhajati „Demokracija“, da poveže vse demokratične Slovence izven Jugoslavije. V njej bodo dopuščena vsa naziranja, ki so skladna z demokracijo, ki nam je višja skupna dobrina, podlaga in pogoj združitve naših moči in skupni namen.

Spričo totalitarne izenačenosti vseh ostalih slovenskih političnih glasil je potreba po domačem demokratičnem glasilu velika in živa. Pobude zanj so prihajale enodušno in od vseh strani. Upamo, da bo „Demokracija“ kot trenutno edini svobodni slovenski politični list, ki se tiska na domačih tleh izven dosegljaja totalitarnih sil, s svojim pojavom in vsebino prispevala k demokratizaciji vsega našega javnega življenja.

V duhu in iz spoštovanja svojega imena bo „Demokracija“ stremela z zavestjo polne odgovornosti služiti svojemu narodu ter mu vestno in neusiljivo posredovati vesti o življenju doma in v svetu. Iskanje in poročanje resnice ji bo najvišje moralno pravilo in največja dolžnost do naroda in v tem usodnem času povojne moralne razrvanosti in duhovne razdvojenosti.

V odnosu do posameznikov, skupin in glasil drugačnih idej bo „Demokracija“ načelna, stvarna in dostojna. Strpni do različnih naziranj in načinov dela, skladnih z demokracijo, bomo nepomirljivi s totalitarnimi in diktatorskimi pojavi ter proti vsakršnemu moralnemu ali telesnemu nasilju v političnem življenju. Obramba demokracije, njenih načel, ustanov in postopkov ter nedotakljivosti človeške osebnosti v njenih naravnih in temeljnih državljskih pravicah, ob istočasnem poudarjanju njenih družabnih dolžnosti, bo ena izmed glavnih nalog „Demokracije“. Pod temi demokratičnimi pogoji bomo prispevali k pomirjenju strasti v našem narodu, da se bomo vrnili v urejeni tok demokratičnega političnega življenja. Globoko se zavedamo, da naš narod po desetletjih fašističnega nasilja noče več sovraštva, ozkosrčnosti in strahovanja v imenu kake nove zmotne in nestrpne ideje, marveč želi in pričakuje široke, blagodejne in odprte demokratične sprostivne. Za blaginjo prebivalstva Svobodnega tržaškega ozemlja in slovenskih narodnih manjšin bomo vedno radi sodelovali z vsemi, ki bodo to iz enakih poštenih nagibov imeli za potrebno.

Glede odnosov med politično samostojnimi narodi ter večinskimi narodi in manjšinami stoji „Demokracija“ na stališču enakopravnosti, strpnosti, pra-

vičnosti in sodelovanja ter odklanja vsakršno nadrejenost ali podrejenost, vsakršen narodni šovinizem in narodno zatiranje, kar bi bilo tembolj žalostni pojav v dobi novih večjih problemov človeštva, ki nujno navajajo vse kulturne in svobodoljubne narode k širokemu in strpnemu pojmovanju medsebojnih odnosov, za ohranitev najosnovnejših vrednot in stvaritev človeške zgodovine.

Kot glasilu demokratičnih Slovencev bo „Demokracija“ stala na braniku njih pravic, jih vezala v enoto, budila in krepila njih zavest, poročala o njih mišljenju in delu ter jih obveščala o položaju, dogodkih in razvoju doma in v tujini.

Nasproti zunanemu svetu bo „Demokracija“ stremela tolmačiti pravo politično mišljenje in hotenje našega naroda ter odstranjevati z njegovega lica sence trenutne nesreče in preizkušnje, da si bo tujnina spet ustvarila o nas predstavo resnično demokratičnega, kulturnega in krščanskega naroda. Tega spričevala, ki si ga je slovenski narod trdo zaslužil na vseh področjih duhovnega in gnotnega ustvarjanja skozi dolgo zgodovino, mu ne more zapraviti črna doba iz njegovega življenja, ki nikakor ni izraz njegove svobodne odločitve. Slovenski narod se ni zgubil in ni obupal. Globoko verujemo, da bo prej ali slej spet postal gospodar svoje usode v enakopravni skupnosti bratskih narodov, navezal svoje nasilno prekinjeno življenje nazaj na korenine svoje zgodovinske rasti ter se tako vrnil v družino svobodnih narodov demokratične in krščanske kulture in civilizacije.

O zapadnih demokratičnih zaveznikih, katerih težka in nehalna naloga časovnih upraviteljev med Jugoslavijo in Italijo spornega ozemlja se bo zaključila z izvedbo sklepev mirovne konference, si bo naš narod ustvaril na osnovi dejstev pravično zgodovinsko sodbo in priznanje. Globoko obžalujemo, da so se, kot posledica zunanje in notranje politike in metod sedanjega jugoslovanskega režima in njegovih krajevnih zapnikov, skalili odnosi med njimi in nami že v prvih dneh njihovega prihoda v naše kraje in da niso mogli v duhu prvotnega zaveznitva in prijateljstva, ob polnem neoviranem sodelovanju vsega slovenskega ljudstva izvrševati svoje naloge.

Z izpričevanjem življenjskosti, s strpnim in razgledanim presojanjem svojega položaja ter določanjem nalog do sebe in sosedov bomo dokazovali kulturno in politično upravičenost slovenskega naroda do življenja in poslanstva na tem prelpcem, a vetrovnem koščku zemlje - domovine, ki je eno izmed najvažnejših, najbolj zamotanih in občutljivih evropskih stičišč ras, jezikov, kultur in gospodarstev. Tem činitelem, ki so bistveno vplivali na našo zgodovinsko usodo, se je po minuli vojni pridružil naših tleh še srčanje Zapada in Vshoda, kar je povzročilo nove mednarodne zapletljive okoliščine, ki bistveno vplivajo na mirovne odločitve. Tu smo že tisoč in več let, čeprav je zgodovina že večkrat neusmiljeno stopila čez nas, delala z nami svoje račune in preizkušnje. Zato nas ne plašiti sedanja usoda niti nova resničnost, da smo med kolesejem dveh svetov, ker verujemo v svoj narod.

Slovenecem, Hrvatom in Srbom Svobodnega tržaškega ozemlja

Celih petindvajset let (1920-1945) se je borilo slovensko in hrvatsko ljudstvo na tej naši solzami in krvjo prepojeni primorski zemlji proti fašističnemu terorju. S tem si je postavilo v zgodovini spomenik borbe proti fašizmu in totalitarizmu. Naši mrtvi, naši jetniki, naši politični preganjeni, od Bazovice do Liparskih otokov, so nam za to večne pričre.

Ko je 1941. leta napočil oni veliki dan odprte osvobodilne borbe, so se vsi primorski Slovani v dobri veri oklenili Osvobodilne fronte in se z njo borili za svobodo in odrešenje. Osvobodilni borbi smo žrtvovali svoje sinove, svoje domove, žrtvovali smo zanjo vse. Bili smo prepričani, da nam bo osvobodilna borba uresničila naše stoletne težnje po političnem odrešenju in nam prinesla svobodo in mir po strašnem viharju. Borbo smo izvojevali, ali zmagi je sledilo bridko razočaranje.

V Osvobodilni fronti na Primorskem se je polastila moči peščica zunaj zraslih oseb, ki niso poznale našega življenja in trpljenja. One so potisnile ob stran vse domače ljudi, ki se niso uklonili nadvladi ene same stranke. In z nasiljem in strahovanjem, ki ga naše ljudstvo poprej ni poznalo, razen s fašistične strani, so se dokopali do odločilnih mest in oblasti v vsem našem javnem življenju. Ljudem pa pravijo, da je to ljudska oblast.

Teh par ljudi, ki z vsemi svojimi pomagači in kimavci ne tvorijo niti 5% našega ljudstva, je zakrivilo v teh dveh letih cel kup usodepolnih temeljnih napak bilo v zunanji kakor v notranji politiki.

Ali je bil še kdo med tukajšnjimi Slovani in Italijani, ki bi bil pred koncem vojne sploh še dvomil, komu pripade Primorska? Toda vsled nesrečne in kratkovidne politike na zunanji in terorističnih metodami na znotraj, je bila Primorska razkosana, iz nje se je iztrgalo srce-Gorica in Tržaško ozemlje. Ne samo to, ampak takozvano slovensko politično, od komunistov dirigirano vodstvo v Trstu, se ni niti za hip obo-

tavljalo, da slepo sprejme dogovor Tito-Togliatti, da se izroči Trst Italiji. S tem so pokazali, da vodijo njih politiko povsem drugi nego naši narodni cilji in interesi.

In pod firmo italijansko-slovenskega bratstva skušajo vpreči v eno politično organizacijo vse Slovence tega ozemlja kot etnično celoto, z druge strani pa le italijanske komuniste; in s tem so ustvarili med obema narodoma tak prepad sovraštva, da je človeka strah.

Na znotraj zopet same napake na upravnem, gospodarskem, socialnem, prosvetnem in verskem polju. Peščica nespodobnih in od političnih predsodkov zaslepljenih ljudi hoče iztrebiti iz javnega življenja vsako sled svobode, prostosti in poštenja, hoče, da ljudstvo na komandno ne samo dela, ampak tudi misli. S tako politiko hoče spraviti na beraško palico in v moralni obup vse, od delavca, kmeta in obrtnika, do uradnika intelektualca in trgovca. Zato ker je njih moč in oblast možna samo nad ljudmi, ki so izgubili vero v človeško dostojanstvo in ki so postali brezdušni, mrtvi stroj.

Tega nismo nikoli odobrvali, ali bila je naša dolžnost, da ohranimo enotno linijo med borbo in v borbi za pripadnost teh naših krajev.

S podpisom mirovne pogodbe s strani Titove Jugoslavije v Parizu 10. februarja 1947, je pa nastopil za nas Slovence na Svobodnem tržaškem ozemlju (S.T.O.) nov zgodovinski moment. Ta zahteva od nas, da trezno premislimo svoj položaj, da pretehtamo vse činitele in določimo smer svoje bodoče poti. Še nadalje čakati in trpeti ono razkrojno delo med našim ljudstvom, ki se vrši pod imenom Osvobodilne fronte, bi bil nepopravljiv narodni zločin.

Naš narod ljubi svobodo in prostost ter sovraži suženjstvo in teror. On hoče ostati v svoji hiši sam gospodar. On ne pozna malikovanja in malikov in odklanja one razkrajajoče nazore, ki niso zrasli na domačih tleh, ki so tuji našemu značaju in naši miselnosti.

K prazniku dela

Prvega maja bosta ročni in duševni delavec praznovala svoj običajni praznik. Ta dan je že zdavnaj zgubil svoj prvotni značaj, ko je služil za razpihovanje socialnih strasti od strani političnega gibanja, ki si je lastilo monopol na zaščito dela in zastopanje njegovih pravic. Sedaj je ta dan skupni, javno priznani praznik vseh ustvarjalno delujočih ljudi ne glede na poklic in politično prepričanje.

Slovenski ročni in duševni delavec Trsta in Gorice bosta doživljala letošnji prvi maj pod

V duhu teh uvodnih besed vabimo vse prijatelje in somišljenike, da kot naročniki, čitatelji in sodelavci, s pobudami, opozorili in prispevki moralno in gnotno podpro naš list, da bo lahko izpolnil svojo težko zgodovinsko nalogo. Ko razpošiljamo prvo številko tega glasnika svobode in demokracije, mu pridružujemo najtoplejše želje in pozdrave izdajatelj in urednikov vsem, ki se ga bodo z zadoščanjem razveselili in ga sprejeli za svojega.

novimi izgledi za svojo bodočnost, kakršne so jima ustvarili sklepi mirovne koeferece. Po težkih razočaranjih zaradi predlaganih kupčij s Trstom in Gorico, potem ko sta bila v zadnjih dveh letih skoraj dnevno gnana na ulice, bosta morala prilagoditi svoje ravnanje novi stvarnosti, po njej določiti svoje delovne namene in zavarovati svoje pravice. Želimo, da bi letošnja značajstvena dela imela resnično značaj enotnosti slovenskega delovnega človeka brez razlike in da se ne bi izrodila v kakršnokoli ozko prireditev, ki bi bila v nasprotju s stvarnim položajem.

Ob prazniku dela povdarjamo:

Duševnemu in ročnemu delu, ki je pravica in dolžnost vsakogar, se mora v odnosu do stroja, zemlje, javnega in zasebnega delodajalca ali izvrševanemu v koristnem svobodnem duševnem, kmetskem, industrijskem, obrtnem ali drugačnem poklicu, zagotoviti polno spoštovanje in priznanje za dostojno zadostitev gnotnih in duševnih življenjskih potreb. Ta cilj je treba uresničiti s po-

Mi hočemo tvornega, ustvarjalnega dela, mi hočemo vzajemnega sodelovanja vseh slojev našega naroda, ki niti ne pozna kapitalistov in veleposestnikov. Hočemo, da se vrne v naše kraje in vasi mir, strpnost, medsebojno spoštovanje, hočemo konec terorja, strahovanja in žuganja. Le na ta način si bo slovensko in hrvatsko ljudstvo tega ozemlja ustvarilo one kulturne, socialne in gospodarske vrednote, ki so predpogoj za uspešno politično in gospodarsko uveljavljanje našega življa na tem svetovnovajnem ozemlju.

Našo narodno čast, ki jo je peščica zločinskih terorističnih elementov ponižala pred celim kulturnim svetom, moramo dvigniti na mesto, ki ga je prej zavzemala in ki ga zasluži čast miroljubnega in delovnega naroda.

Stremimo za boljšim življenjem. Dvigniti hočemo in ne ponižati življensko raven našega delavca, kmeta, obrtnika in uradnika.

Smo proti vsakemu šovinizmu in iredentizmu od italijanske in od jugoslovanske strani. S svojimi sosedi italijanske narodnosti hočemo odkritosrčno sodelovati na vseh poljih javnega življenja na podlagi strpnosti, medsebojnega spoštovanja in enakopravnosti, za procvit tega našega Svobodnega tržaškega ozemlja (S.T.O.) in za dobrobit njegovega prebivalstva.

Prišel je čas, ko je vsak pravico ljuben in svobodoljubni Slovenec, Hrvat in Srb dolžan svojemu narodu, zgodovini in človeštvu, da se strnemo v skup na načelih svobode, demokracije in popolne socialne enakopravnosti.

Zato pozivamo vse, moške in ženske, ki so za pomirjenje duhov, ki so proti terorju in strahovanju, ki so za moralni, socialni in gospodarski dvig našega ljudstva, da se pripravijo in da se pridružijo SLOV. DEMOKRATSKI ZVEZI za S.T.O. ki bo v kratkem vzkli- la iz našega ljudstva.

Trst, meseca aprila 1947.

trebnimi socialno gospodarskimi reformami, vezanim z zasebnimi lastnini s socialnimi dolžnostmi, pospeševanjem javne in zasebne gospodarske delavnosti in pobude ter splošnim socialnim zavarovanjem, ki naj vsakomur zagotovi socialno varnost „od zibelke do groba.“

Demokracija je sposobna stalno urejevati razmerje med delom in kapitalom, ki ni enkratno, marveč vedno ponavljajoče socialno vprašanje, kakor se stalno spreminjajo pogoji življenja. Samo z demokracijo je mogoče reševati tudi vprašanje svobode in kruga, kajti rešitev gnotne plasti socialnega vprašanja za ceno duhovne svobode ni nikaka rešitev, ker svoboda je prav tako socialna dobrina kakor kruh in duhovna revščina ni nič manj še zlo, kakor gospodarska. Še več! Sodobni primeri mnogih držav nas opominjajo oče poučujejo, da se tudi gnotno socialno vprašanje mora in zato mora rešiti le s svobodo in v svobodi, ker je svoboda pogoj in sredstvo napredka, blaginje in sreče. Tega na se ob letošnjem prvem maju globoko zavedata vsak delovni Slovenec in vsaka delovna Slovenka.

Od srede
do srede

16. aprila: V Moskvi so zunanji ministri razpravljali o nemškem premoju in avstrijski mirovni pogodbi; sporazumeli so se o uvodu nemške mirovne pogodbe (z eno izjemo) ter o 12 izmed 51 členov-Jugoslovanske vlada je poslala britanski protestno noto zaradi domnevnega terorizma britanskih čet v škodo slovenske manjšine na Koroškem-ZSSR je predložila švedskega poslanca Jurija Brantinga za tržaškega guvernerja-V Washingtonu so zanikali vesti, da bi ameriške čete ostale v Italiji dalj kot 90 dni po ratifikaciji mirovne pogodbe z Italijo-Grška vlada javlja, da so po dveh tednih ofenzive gverilci imeli 337 mrtvih, 31 ranjenih in 71 dezerterjev; vladne čete pa 16 mrtvih in 42 ranjenih - V Texas Cityju je nastala vrsta eksplozij, ki so uničile velik del mesta.

17. aprila: Zunanji ministri so v Moskvi zaslišali Edvarda Kardelja, ki je v imenu Jugoslavije predložil osem točk, katere naj bi vključili v avstrijsko mirovno pogodbo. Med temi točkami so: prepoved nove priključitve Avstrije k Nemčiji, razorožitev Avstrije in demilitarizacija obmejnega pasu, prepoved vseljevanja Nemcev iz Rajha v Avstrijo, vrnitev vseh beguncev v domovino, prepoved nacističnega delovanja, izročitev vseh vojnih zločincev in izdajalcev ter demokratizacija Avstrije; poleg tega je Jugoslavija zahtevala popravno mejo v južni Koroški. Jugoslovanski zunanji minister Stanoje Simić pa je zahteval 150 milijonov dolarjev na račun reparacij ter vrnitev vsega ukradenega imetja. Ministri so nadalje brez sporazuma razpravljali o beguncih; glede vojaških pristavkov o Avstriji so se sporazumeli o šestih izmed 17: Avstriji so odobrili 53.000 vojakov, 5.000 letalcev in 90 letal (nobenega bombnika)-V Londonu mislijo diplomatski opazovalci, da je Bevinova politika „odprtih kart“ doživela popoln poraz. Odslej se bodo morale velesile spet zateči k starim in preizkušenim sredstvom tajne diplomacije, če bodo hotele rešiti medsebojne spore - Glavni ravnatelj ustanove UNRRA za Evropo, general sir Humphrey Gale, je izjavil, da je pri spremeni delegacije ustanove UNRRA maršal Tito znoval zahteval nadaljevanje pomoči Jugoslaviji. General Gale je maršalu Titu pripomnil, da na žalost UNRRA ne more več dobaviti nikake pomoči Jugoslaviji, ker so že izčrpali vsa nakazila. Maršal Tito je izrazil prisrčno priznanje za vse, kar je UNRRA storila za Jugoslavijo-V Rimu so podpisali trgovinsko in denarno pogodbo z Veliko Britanijo, s katero se slednja odreka reparacij-Otok Helgoland v Severnem morju ob nemški obali so razstrelili in uničili vse vojne naprave.

18. aprila: V Moskvi je avstrijski predstavnik dr. Karl Gruber odgovarjal na Kardeljeve obtožbe ter očital Jugoslaviji in Jugoslovonom, da so bili „dragoceni Hitlerjevi zavezniki“; trdil je tudi, da so se koroški Slovenci pri zadnjih volitvah (ko so se glasovanja vdražali ali pa glasovali za komunistično partijo, ki je na Koroškem dobila enega izmed vsega skupaj štirih avstrijskih poslancev, op. ur.) izjavili, da

Od srede do srede

(Nadaljevanje s prve strani)

hočejo ostati v Avstriji (kakor znano, je avstrijska komunistična partija uradno odklonila jugoslovanske zahteve po južni Koroški, op. ur.). Ministri so preučevali vprašanje nemške imovine v Avstriji, pri čemer je prišlo do ostrega prerekanja, nakar so zadevo odložili. General Marshall je dejal: „Če bi sprejeli Molotovljeve predloge, bi bila Avstrija zgolj lutkovna država - Varnosti svet je razpravljal o ameriški pomoči Grčiji in Turčiji. Ameriški delegat je dejal: „To, kar USA delajo za Grčijo, ni nič drugega kakor to, kar Sovjetska zveza dela za Poljsko, Jugoslavijo in druge države“. Varnostni svet je sprejel ameriški predlog, da bo poslovala v Grčiji posebna preiskovalna komisija; za predlog je glasovalo 9 držav, ZSSR in Poljska pa proti. Istočasno je Varnostni svet zavrnil sovjetski predlog, naj bi komisija ZN nadzorovala ameriško pomoč Grčiji; za predlog sta glasovali ZSSR in Poljska, proti 5 držav, 4 pa so se vzdržale - Britanska vlada je izjavila, da ne bo Jugoslaviji izročila oseb, ki so ideološki nasprotniki sedanjega režima - Potem ko je dr. Beneš odbil dr. Tisovo prošnjo za pomilostitev, so bivšega lutkovnega predsednika Slovaške obesili.

19. aprila: V Moskvi so se sporazumeli v nekaterih točkah avstrijske mirovne pogodbe, niso se pa o mejah. Ministri so prišli na mrtvo točko pri jugoslovanskih ozemeljskih in reparacijskih zahtevah. Bevin je trdil, da predstavlja sovjetsko podpiranje jugoslovanskih zahtev kršitev potsdamskega sporazuma, s katerim se je ZSSR odpovedala, da bi od Avstrije zahteva vojno odškodnino. General Marshall je izjavil, da ni pripravljen niti preučiti jugoslovanskih zahtev po vojni odškodnini, odbil pa je tudi jugoslovanske ozemeljske zahteve na Koroškem. Molotov je zagovarjal jugoslovanske zahteve, toda njegova trdnost po mnenju opazovalcev ni bila tako odločna, kakor so predvidevali. Stalin je sprejel Kardelja - Ameriški, britanski in francoski strokovnjaki so, brez sovjetskih, sklenili sporazum o izvozu nemškega premoga v Francijo - Poljaki so spet začeli izseljevati preostale Nemce - Grški gverilci so ušli iz vlad. obroča ter se umikajo proti severni meji - Grški predstavnik Dendramis je v Varnostnem svetu dejal, da ima Grčija samo 200.000 slabo oboroženih vojakov, Jugoslavija pa 650.000, Albanija 65.000 in Bolgarija 240.000, čeprav bi jih po mirovni pogodbi smela imeti samo 53.000.

20. aprila: V starosti 76 let je umrl danski kralj Kristijan. Vladal je skoro 35 let. Nasledil ga je sin, kralj Friderik IX. - Na britanskem področju Nemčije so bile volitve, ki se jih je udeležilo malo volivcev. Zmagali so socialdemokrati, večino glasov pa so dobile različne sredinske in desničarske stranke; število komunističnih glasov je porastlo od 4 na 5 do 14 odstotkov - Pri volitvah v japonsko zgornjo zbornico so združeni konservativci dobili veliko večino; nekaj mandatov so bili socialisti, komunisti pa nobenega - Pri sicilskih volitvah je od 90 sedežev v pokrajinski zbornici dobil levičarski ljudski blok 29, demokrščanska stranka 19, blok liberalcev, demokratov in qualunquistov 14, monarhisti 9, gibanje za neodvisnost Sicilije 8, Saragatovi socialisti 4 in republikanci 4 - Tsaldaris je izjavil, da se bo z ameriško pomočjo začela nova doba za Grčijo - Albansko sodišče je obsodilo na zaporne kazni skupino katoliških duhovnikov - V Beogradu so podpisali trgovinski sporazum z Italijo.

21. aprila: Namestniki zunanjih ministrov so se v Moskvi sporazumeli o umiku zavezniških čet z avstrijskega ozemlja. Ministri so preučevali finančni položaj Svobodnega tržaškega ozemlja. Molotov je poudaril, da ZSSR ne želi tujega vmešavanja, ko so razpravljali o anglo-ameriški gospodarski pomoči Trstu. Poudaril pa je, da bi Jugoslavija lahko pomagala Trstu s pošilkami hrane, v zameno za industrijske proizvode, nakar je Bevin dejal, da to danes najbrže ne bo več mogoče, ker Jugoslavija sama prosi ustanovo UNRRA, Združene države in Veliko Britanijo za pomoč v živilih. Celotno vprašanje so predali namestnikom v preučevanje. Zunanji ministri so odgodili tajno sejo zaradi avstrijske pogodbe; ni sporazuma še o treh členih: jugoslovanske ozemlj. zahteve, reparacije in opredelitev nemške imovine v Avstriji. Na tajnem zasedanju so predstavniki 4 velesil v Varnostnem svetu začeli razpravljati o imenovanju tržaškega guvernerja; največ izgledov ima Južnoafričan Leif Egeland, ki je zdaj veleposlanik na Nizozemskem. Na sovjetskega kandidata Šveda Brantinga, Amerika in Anglija ne pristaneta. Truman je izjavil, da bodo Združene države pomagale prijateljskim narodom, da ohranijo svobodo. Britanska prestolonaslednica Elizabeta je v Capetownu pozvala vse narode britanskega imepija, naj sodelujejo za ohranitev veličine britanske zajednice narodov. Poizkus upora na Portugalskem se je ponesrečil. V Pragi so odobili na 20 let zapora Rudolfa Berana, ki je bil ministrski predsednik za časa nemške okupacije. V Ameriki preučujejo letalo, ki bo letalo brez pilota s hitrostjo več tisoč kilometrov na uro ter bo lahko nosilo atomsko bombo.

22. aprila: V Moskvi so zunanji ministri imeli drugo in tretje tajno zasedanje za rešitev zadnjih treh spornih točk avstrijske mirovne pogodbe. Pri razpravljanju o gospodarskih vprašanjih Trsta so dosegli sporazum. Tržaški guverner bo pooblaščen, da lahko zahteva od ZN denarno pomoč v znesku 5 milijonov dolarjev za dobo od julija do septembra t. l. Po uvedbi stalnega statuta bodo vsa gospodarska vprašanja Trsta prešla v pristojnost guvernerja, vladnega sveta in tržaške zbornice. Sedanji carinski ustroj bo ostal v veljavi, dokler ne bodo oblasti svobodnega ozemlja uveljavile novega. Bevin, Marshall in Bidault so podpisali premogovni sporazum, po katerem bo Francija dobivala nemški premog. - Ameriški senat je s 67 proti 23 glasovom sprejel Trumanov načrt za pomoč Grčiji in Turčiji.

23. aprila: V Moskvi je general Marshall zahteval predajo avstrijske mirovne pogodbe glavni skupščini ZN septembra meseca, če prej med zunanjimi ministri ne bo prišlo do sporazuma. Molotov si je pridržal za odgovor čas do četrta popoldne. Ministri so sklenili, da morajo biti nemški ujetniki do 31. decembra vrnjeni domov. Odobrili so tudi poročila namestnikov za Nemčijo o denarifikaciji, demokratizaciji in razorožitvi Nemčije. - Grška ofenziva je doslej osvojila 4.000 kv. km od upornikov; večje število gverilcev je ušlo na Bolgarsko - McNeil je v Londonu izjavil, da je v Italiji v taboriščih okoli 7.000 Jugoslovancev, 12.000 pa jih prevažajo v Nemčijo. Doslej so britanske oblasti izročile Jugoslaviji 22 vojnih zločincev in kvistlingov. Izročajo samo tiste, za katere je z dokazi ugotovljeno, da so zares vojni zločinci.

**Navočajte
in šivite
„Demokracije“!**

Zunanje politični obzornik :

Novo razmerje sil v svetu

Dve leti po koncu druge svetovne vojne in eno leto po fultonskem govoru Winstona Churchilla, ki je povzročil v svetu razumljivo senzacijo, je svet pred mesecem in pol doživel novo presenečenje.

„Eden izmed osnovnih smotrov zunanje politike Združenih držav je ustvaritev pogojev, pod katerimi bomo mi in drugi narodi sposobni izgraditi način življenja, ki bo svoboden pred nasiljem... Svojih namenov pa ne bomo dosegli, dokler nismo voljni svobodnim ljudstvom pomagati, da ohranijo svoje svobodne ustanove in svojo narodno nedotakljivost proti napadalnim gibanjem, ki jim hočejo vsiliti totalitarne režime... Na nas je padla velika odgovornost“.

Te besede je 12. marca 1947 predsednik Združenih držav Harry Truman iznesel kongresu - in vsemu svetu. Isti predsednik Truman ki je ta mesec pred dvema letoma kot 61 letnih mož prevzel nevhaležno dediščino Teherana in Jalte in ki je dva meseca po prevzemu poslov razočaran zapustil potsdamsko konferenco, je spregovoril besede pomoči Grčiji in Turčiji, ki so jih nekateri označili kot enega največjih dogodkov v ameriški zgodovini, drugi so jih označili kot vojno napoved Sovjetski zvezi, Churchill pa kot zagotovilo, da bo v Sredozemlju ustvarjen položaj, ki upravičuje največje upanje za bodoči mir v svetu, če bo kongres podprl Trumanovo politiko. To je vsaj senat doslej storil (22. t. m. s 67 proti 23 glasovi). Po Monroejevi doktrini iz leta 1823, doktrini ameriškega izolacionizma, je Amerika leta 1947 sprejela Trumanovo doktrino - doktrino ameriškega zanimanja za ves svet. Kaj pomeni to dejstvo?

Svet se ni pomirjen

Dve leti po vojni svet še vedno ni pomirjen. Nekaterim se celo zdi, da se išče mir približujemo novi vojni, čeprav drugi to misel z vso odločnostjo odklanjajo in trdijo, da je bila n. pr. vojna verjetnejša v času 1944-45, ko so Združene države dajale koncesije, ki bi, kakršne je hotela izbiti Sovjetska zveza, dale skoraj vso Evropo in Kitajsko v sovjetske roke. Vendar pa je težko z razumskimi razlogi dokazovati in izpodbijati to, kar nekako podzavestno občutijo: da se stvari ne izboljšujejo, marveč slabšajo. Razumljivo je, da je danes, v času „diplomacije odkritih kart“, v poplavi političnih in gospodarskih vprašanj; težko izluščiti osnove te politike; ne smemo pa tudi pozabiti, da je v svetu določen odstotek ljudi, oziroma celo narodov, ki si vojno celo žele, ker pravijo, da sicer ne vidijo izhoda iz položaja, kakršnega jim je prinesla komaj končana vojna. To so v prvi vrsti narodi katerim gospoduje danes totalitaristične manjšine, pa tudi drugi narodi, ki s tem pojavom niso neposredno prizadeti, ki pa vidijo v tem nevarnost jutrišnjega dne.

Ves svet brez izjeme pa danes ugotavlja, da je vojno zavestništvo, ki ga je narekovala potreba proti silam osi kljub želji, katere glasnik je bil vsaj kratko do pred svoje smrti pokojni predsednik Roosevelt, in sicer, da je treba to zavestništvo nadaljevati tudi po vojni, ali kot se je sam izrazil, da je treba Sovjetsko zvezo spet spraviti v „družino narodov“, izkazalo kot dvomljivo vprašanje, katerega doslej še ni uspelo razčistiti. Še več: tolikanj zanikovanje mnenje, da je svet na poti, da se razdeli v dva tabora, ki ga je bilo morda mogoče vzdrževati še pred letom dni, je danes stvarnost, ki je morala politiki postati izhodišče, ne pa predmet razprav.

Zdi se, da se je ravno tega v prvi vrsti zavedla Amerika. Trumanov govor 12. marca in novo doktrino zaradi tega ne smemo tolmačiti kot dejanje, ki naj bi služilo njegovi osebni utrditvi, marveč kot govor, ki ga ni toliko spregovoril Truman kot - Amerika sama. Poročila marveč pravijo, da je bil omenjeni govor plod polletne izčrpne analize sedanjega svetovnega položaja, ki jo je izdelalo ameriško zunanje in vojno ministrstvo.

Odmevi Trumanovega govora

Reakcija na govor, s katerim se je Amerika postavila na čelo boja za izvojevanje resnično demokratskega sveta, je bila ostra. V Ameriki so jo sprožili izolacionisti (New York Daily News), pacifisti (Narodni svet za preprečitev vojne), sovjetofili (senator Claude Pepper), komunisti (Daily Worker in Narodni svet ameriško-sovjetskega prijateljstva), manjkal pa tudi ni Fiorello La Guardia. Končno pa se je oglašil še bivši trgovinski minister Henry Wallace s svojim prvim govorom v Madison Square Gardenu, ki zdaj nadaljuje govore tudi po Evropi.

Zanimiva je bila reakcija v govoru neimenovane Sovjetske zveze, ki je izrazila prizadetost v obliki ogorčenja nad neupoštevanjem Združenih narodov. Taista Sovjetska zveza, ki je doslej z desetkratno uporabo pravice veta očitno slabila ugled Združenih narodov, se je topot nenadoma postavila v zaščito iste organizacije ter po Gromiku postavila zahtevo po nadzorstvu Združenih narodov nad pomočjo Grčiji in Turčiji. Zaradi tega postaja razumljiv sprejeti dodatek, ki ga je stavil senator Vandenberg k Trumanovemu predlogu, s katerim je ubil na mah takorekoč tri muhe: našel je skladnost nove politike Združenih držav z Združenimi narodi, odbil je utemeljenost omenjene reakcije Sovjetske zveze, istočasno pa tudi morebitne napade izolacionistov. Predsedniku Trumanu je poleg tega zagotovil popolno nadzorstvo in neodvisnost v pogledu razpolaganja s posojilom.

Razmerje sil po vojni

Tako se je torej v svetu v zadnjem času upostavilo povsem novo ravnovesje, če je upravičeno, da se poslužimo tega izraza. Izkristalizirala sta se dva tabora, katerim sta na čelu Združene države in Sovjetska zveza. Razpoložljive sile ene in druge pa nikakor niso enake. Ni samo občutek ljudi, ki to potrjuje, marveč tudi dejstva.

Združene države so izšle iz druge svetovne vojne sicer v marsičem prizadete, njihova mobilizirana vojaška moč je v primeru s stanjem v vojni znižana (zaradi česar se pojavljajo glasovi, da jo je treba dvigniti), vendar pa ne smemo pozabiti dvoje: 1. da se ni znižal, marveč celo dvignil njen gospodarski potencial. 2. da so posestnik atomske bombe, orožja, ki ima danes vsaj veliko psihološko vrednost, če tudi ne praktične. Ne vemo, koliko časa bo Amerika vsaj gospodarsko lahko vzdržala ta veliki pritisk, vsekakor pa je danes v primeri z drugimi državami v najugodnejšem položaju.

Sovjetska zveza po drugi strani je izšla iz vojne močno prizadeta. Bilo bi neobjektivno, če ji za njene napore ne bi izrekli ob tej ugotovitvi tudi priznanja. Te njene predvsem gospodarske slabosti (in tudi notranjega nezadovoljstva, ki se zdi, da vlada v državi) ne

morejo prikriti niti včas skoraj pretirano samozavestna izražanja njenih predstavnikov niti visoko število divizij pod orožjem. Ostaja dejstvo, da je Sovjetska zveza nujno prosila za posojilo v znesku 6 milijard dolarjev (seveda Ameriko) in da si močno prizadeva za reparacijami (predvsem nemškimi), ker v nasprotnem primeru ne bi mogla, kot so izjavili, izvesti niti svoje pete petletke, (da pri tem ne omenimo, kako malo realistično je oslanjati gospodarsko politiko na tako nezdrave in dvomljive temelje, kot je vojna odškodnina). Vsekakor pa se zdi, da je vprašanje posojila z novo ameriško politiko, predvsem pa tudi z neuspehom moskovske konference odloženo.

Zanimivo je pri tem navesti številke, kaj je Amerika doslej nudila Sovjetski zvezi po zakonu o najemu in posojilu, v pogledu katerega je Sovjetska zveza zdaj končno pristala na likvidacijske razgovore. Številke izhajajo iz zapisa, ki ga je 5. t. m. ameriški veleposlanik v Moskvi predložil sovjetski vladi. Vrednost, ki jo je dobila Sovjetska zveza, nam kaže po stanju 31. oktobra lanskega leta visoko številko 11 milijard in 100 milijonov dolarjev, poleg tega pa še nadaljnjih 221 milijonov, od katerih pa je ameriški senat 17 zadržal. V poštev prihaja poleg tega tudi posojenih 95 ladij, ki jih bo treba vrniti. Sovjetska zveza pa je v zameno do 2. septembra 1945 poslala stvari v skupnem znesku 2.213.000 dolarjev.

Če omenimo ob koncu še Veliko Britanijo, je ta danes po splošni sodbi posebno zaradi gospodarskih težav, katero označuje ugotovitev Stafforda Crippsa, da Britanija z izvozom krije le dve tretjini svojega uvoza in da bosta potrebni najmanj še dve leti, da se bo položaj vredil, začasno odpadla kot enako močni tekmeč. Poleg Kitajske in Francije je zdaj tudi Britanija prišla v položaj, ko se mora v prvi vrsti posvetiti notranjim vprašanjem ter trenutno ne more nadaljevati prvotne vodilne vloge v svetovnih vprašanjih. Če kdo, je danes Britanija gotovo močno zainteresirana na mirni ureditvi sveta, da v tem najde možnost za konsolidacijo svojega imperija.

Torišča trenja

Na teh grobo nakazanih podlagah se danes vodi politična in gospodarska borba v svetu. Torišča so številna in pestra. Zmotno je mišljenje, da je n. pr. moskovska konferenca edino torišče te borbe. Ta konferenca je le trenutna stična točka sil, kjer je tudi v najostrejši obliki izmenjavano mnenje dragocen prispevek za tehtanje njih moči in spoznavanje namenov. Poleg tega je nje predmet omejeno področje (v glavnem Nemčija in Avstrija), kar pa ne zmanjšuje nje pomembnosti za nadaljnje odnose med zaveznicami. Nikakor pa ne smemo pozabiti, da imamo še druga bojišča, ki so morda pomembnejša. Sem spada Kitajska s Korejo in odmevi iz Japonske, področje „vzhodne Evrope“, področje Balkana in Sredozemlja, odkoder se je začela s Trumanovim govorom ofenziva proti načrtom Sovjetske zveze, nadalje Lake Success z razpravo Varnostnega sveta o razorožitvi in nadzorstvu nad atomsko silo in končno obsežno bojišče špijonaže in kontrašpijonaže, kjer se delavnost nikoli ne ustavi.

Opazka južnoafriškega predsednika Jana Smutsa, človeka, ki je že dostikrat spregovoril tehtno besedo, da svet preživi a najtežje obdobje svoje zgodovine, je vsekakor na mestu. Ali pa to tudi nujno vodi v vojno? Po našem prepričanju ta nujnost danes ni podana kljub temu, da smo na moskovski konferenci doživeli zaskrbljivo presenečenje, da je prišlo do pogaženja potsdamskega sporazuma, ki naj bi bilo opravičljivo s taktičnega stališča, marveč za dalekosežen poizkus, ki omajuje moralna načela diplomacije in je nevarno podoben svoječasemu nemškemu tolmačenju versailleske pogodbe. In ravno proti takšnemu tolmačenju svobode diplomacije, proti neodgovornemu taktiziranju in sabotiranju miru v svrhu sebičnega izbijanja čim večjih, včas tudi vse meje zdravega razuma presegaajočih koristi, pri tem pa morda v vidu nekakega zamišljenega mesijanstva, zatiranju osnovnih človekovih in narodovih svoboščin, velja danes upor demokratskega sveta.

Konec popuščanja Zapada

Gotovo je doba popuščanja zahodnih demokracij, ki sta med seboj trdno povezani (Velika Britanija je ob priliki razgovorov o reviziji anglo-sovjetske pogodbe takoj odbila poskus Moskve, razbiti to prijateljstvo), minila. Dejstvo je, da je že Byrnes ob kraju svojega delovanja, kakor sedaj Marshall stal na stališču, da mora biti popuščanja konec, in da mora Sovjetska zveza plačati tudi tiste koncesije, ki jih je dobila od početka vojne. To koncediranje pa ne sme biti takšnega značaja, kot ga je označila „Washington Post“, ko je napisala: „Sovjetska navada na tej (mišljena je moskovska), kakor tudi na drugih konferencah je bila pač ta, da je Sovjetska zveza predložila maksimalne zahteve in se nato umaknila, da bi vzbudila vtis, da je napravila koncesijo“. Minimalni ameriški program je danes sodelovanje s Sovjetsko zvezo v okviru njenih starih mej, nikakor pa na podlagi nasilno politično zavojevanjih področij ali celo želje po novih. Do te rešitve pa mora priti kmalu, ker je Marshall na moskovski konferenci jasno pokazal, da mu je dovolj zavlačen vanj z mučnim razpravljanjem o osnovno nevažnih zadevah (kar mora biti odslej prepuščeneno namestnikom), taktika, ki se je v veliki meri posluževal sovjetski zunanji minister Molotov.

Napetost še ni vojna nevarnost

Vsekakor pa to živčno stanje mednarodnih odnosov, kot smo omenili, še ne pomeni, da stojimo pred vojno. S tega stališča je tudi povsem neumestno izpad, ki ga je začel v Ameriki in ga zdaj preko Londona, Skandinavije in ga bo verjetno v Parizu nadaljeval že omenjeni Henry Wallace. Njegovi govori, ki naj bi bili „prispevek k miru“, so nepotrebno razburjanje svetovnega javnega mnenja brez prave podlage, poleg tega pa še doslej za Združene države skoraj neznan primer pranja domačega perila v tujini, zaradi česar so naleteli na uničujoče kritike vseh, poleg tega pa močno omajali tudi njegov osebni ugled. Pravilno mu je ob tej priliki odgovoril Churchill: „Gospod Wallace trdi, da si jaz ne upam niti javno niti zasebno izraziti prepričanja svojega kroga, češ da je vojna neizogibna. Moje mnenje je naslednje: vojna ni neizogibna, pač pa bi bila, če bi Velika Britanija in Združene države vodile politiko popuščanja in enostranske razorožitve, kar je privedlo do pretekle svetovne vojne.“

Pravilno. Konec popuščanja še ne pomeni sovražne napadalnosti, namerno krivo tolmačenje dejstev v svetu in propagandna napihnjenost za prikrivanje šibkosti pa ne po-

meni miroljubnosti in je nevarno orožje, s katerim se nekdo lahko sam obstrelji.

Geigerjevi števci

Glavni razlog pa, ki govori proti vojni, je danes naslednji: Združene države so premočne, da bi jim bilo treba iskati rešitev položaja v vojni, Sovjetska zveza pa je prešibka, da bi se vanjo lahko spustila. Nevarnost vojne je največja takrat, kadar si stojita nasproti dva po moči enakovredna nasprotnika, o čemer pa danes ne moremo govoriti. Le takrat, kadar ni več drugih sredstev, ki bi zagotavljala mirno rešitev spornih vprašanj, takrat je nevarnost vojne najbližja. Geigerjevi števci, ki na tisoče kilometrov daleč beležijo prisotnost radioaktivnih delcev v ozračju, ki jih

lahko povzročijo atomsko razkrajanje (tudi pri poizkusih), v Ameriki mirujejo in ne beležijo takšnega pojava na svetu. Hvala bogu pa so ti števci, ki so važna naprava za določanje nevarnosti v svetu, neobčutilivi za živahne razprave, propagandistične kritike, Wallaceove govore in ploskanje tistih, ki najdejo v njih razodetje. Vsekakor pa je tudi v njegovih besedah včasih marsikaj zanimivega. V Londonu je 11. t. m. med drugim dejal: „Sredstva za obnovo po-vojnega sveta so tu, manjka pa trdna volje. Odgovornost za to slabost pade na vse. Sovjetska zveza je skušala marsikaj rešiti mimo okvirja Združenih narodov, Jugoslavija in številne druge države so pokazale malo lojalnosti do načel listine Združenih narodov“.

T. L.

GOSPODARSTVO:

Tri gospodarske smeri

Vsaka velika vojna prinese s seboj tudi posledice na vseh poljih človeškega udejstvovanja. Same vojne se sicer začnejo največkrat iz čisto stvarnih razlogov, toda velike vojne imajo vedno, vsaj na zunaj, tudi neke idejne smotre. Sama razumska, hladna in preračunana stvarnost je namreč nesposobna, da bi gnala poedince na tako velike napore, kot jih zahtevajo vojni konflikti. Zato so potrebne ideje. Tako je imela tudi zadnja svetovna vojna svoj idejni okvir. To je bila vojna za uničenje totalitarnih sistemov in za obnovo duhovne ter socialno-gospodarske svobode in enakopravnosti na vsem svetu.

Glavna neposredna naloga tega modernega »pohoda narodov« za izvojevanje svobode je bila uspešno izvršena: fašizem, nacizem in njihovi sateliti so uničeni. S tem je bil zadan obenem smrten udarec o-nemu sklopku idej, ki so po mišljenju mnogih sodobnikov pomenile uresničenje posrečene združitve med zdravimi ostanki načel preživelega liberalizma 19. stoletja in grozečimi zahtevami nastopajočega kolektivizma. Vsi ti sodobniki so namreč pozabili, da je tak totalitarne zgrajen sistem nosil svojo klico smrti že v sebi. Ta klica je obstajala v unenjenju duhovne svobode, ki so jo ti sistemi izvedli. Zaradi tega pa so postali nesposobni za vsako samokritiko in notranji razvoj ter so radi tega nujno prej ali slej morali zaiti v napake, ki so jih ob nakopičenem nezadovoljstvu in nabra-

nem sovraštvu končno tudi res uničile. Z njihovim političnim porazom je bil obenem naznačen zaton njihovih socialnih in gospodarskih zamisli, od katerih bo preostalo samo to, kar je splošno dobrega. Ta činjenica nas odvezuje potrebe, da bi njihov gospodarski program danes jemali kakorkoli v poštev pri iskanju naših gospodarskih nazorov.

Konec vojnega požara ni prinesel one zaželeno in širokim množicam edino razumljive preproste jasnosti. Zmagovalcev je namreč več, in kar je še hujše, vsak izmed njih ima svoje lastne zunanje-politične poglede; skuša pa tudi uveljaviti povsod s sebi primernimi sredstvi nazore, ki jih na osnovi svojih izkušenj smatra za edino pravilne. Vsakdo izmed njih skuša zveličati svet na svoj način.

Ni zgolj slučaj, da oba najmočnejša partnerja — Amerika in Sovjetska zveza — zastopata skrajna naziranja, medtem ko tretji — to je Anglija — skladno s svojim občutkom politične oslabiljenosti išče za vse šibke neizogibno-kompromisno rešitev. Kot povsod, tako nam tudi na gospodarskem področju te tri vodilne države našega časa predlagajo vsaka svojo zamisel za rešitev socialnih in gospodarskih problemov sveta.

Ako nočemo tavati ter se izgubljati, potem moramo tudi mi v gospodarski rubriki našega lista najprej naznačiti smer in pokazati pot, po kateri bomo hodili. Ne vpoštevajoč razne nebištvene otenke in ne-

prisuškujoč raznim varljivim lepim besedam, imamo pred seboj kot že obstoječo stvarnost sledečo izbiro:

Sovjetski sistem, ki pomeni uresničenje načelnega marksizma. Ta sestav je v knjigah in teoriji na pogled znanstveno zgrajen. Postavljen v realnost pa je pokazal lastnosti in posledice, katerih njegovi tvorci in pristaši niso predvidevali. Uresničila se je namreč prerokovana razlika med teorijo in prakso. Prva lahko računa z ideali, druga pa se nujno izživlja v življenju samem, podvržena vsem ljudskim hibam in strastem, ki so včasih močnejše kot razum. Ako se torej odločimo, da sprejmemo vse one neizogibne posledice, ki izhajajo iz združitve vse gospodarske moči v rokah vladajoče skupine, potem se bomo brez oklevanja odločili za sovjetski sistem, čigar osnovna gospodarska politika je označena z uničenjem vsake osebne pobude, z združitvijo vseh proizvodnih sredstev in kapitala v rokah države. Vloga prostih gospodarskih zakonov prevzemajo v tem sestavu državni zakoni. V političnem pogledu je ta sestav enostrankarski ali pa vsaj »enofrontni«, čeprav nosi v današnji propagandi ime »progressivne demokracije«, ki je njegovemu bistvu popolnoma tuje. Značilna je zanj tudi praktična prepoved kakršnekoli samostojne, svobodni volji prizadetih prepuščene, socialne akcije za izboljšanje socialnih pogojev prizadetih. Za vse to so predvidene enotne in visticermerjene državne organizacije. Ni svobodnih sindikatov, ni pravice do stavke.

Ameriški sistem, ki je sicer šele v vrenju, a za katerega je bivši predsednik Hoover izjavil, da se bo z njim Amerika postavila na čelo liberalističnega preporoda, ki je postal po vsem tem, kar človeštvo doživlja od strani kolektivističnih in totalitarnih režimov, nujno potreben. Gospodarska odvisnost poedince od države je povsod dovela tudi do njegove duhovne in politične odvisnosti. To je »pot v moderno suženjstvo«. Tako je to označil v naslovu svoje knjige znani pisec Hayek. Zato se ameriški narod danes v smislu volje svojih večinskih struj postavlja v gospodarski politiki na čelo onih, ki jim je glavni smoter ohranitev gospodarske svobode in osebne pobude. V političnem pogledu odgovarja taki opredeljeni večstrankarska, svobodna demokracija. Razvoj socialnih odnosov je prepričen

demokratičnemu socialnemu razvoju, ki naj ga izvedejo prizadeti z lastnimi silami ob podpori države, ki bo posegala v ta razvoj samo, v kolikor bodo to zahtevale višje koristi.

Angleška gospodarska politika danes niha med tema dvema strujama. Minister Morrison je izjavil, da bo Anglija svetu pokazala, kako se da »združiti nezdružljivo«, to je združiti delno socializirano gospodarstvo z duhovno in politično svobodo poedince. Njena dolga demokratska tradicija in čut angleškega naroda, ki hladno presoja politično stvarnost, ji pač dovoljuje, da si lahko privoščiti ta poizkus. Navedene lastnosti za sedaj preprečujejo, da bi vladajoča stranka izkoristila gospodarsko moč, ki jo posest državne oblasti polaga v njene roke, in jo izrabila za ohranitev svoje politične in duhovne nadvlade. To bi se pa neizogibno zgodilo v onih razvrzanih in neustaljenih političnih sredinah, kakršne predstavljajo ostali narodi. Vendar vključ temu dvomimo nad »uresničenjem neuresničljivega« in smo trdno prepričani, da se bo tudi Anglija prej ali slej morala načelno odločiti za enega izmed prvih dveh ustrojov. V borbi dveh načelnih stališč, ki po svoji naravi ne trpita nenačelnih kompromisov (praktični so sicer vedno možni), so pač vsi načelno sredinski poizkusi obsojeni na propast. Njihova vodena narava in nedoslednost jim preprečuje uveljavljanje, ker ne morejo pokazati one železne logike, ki je predpogoj uspeha vedno, kadar je treba za uspeh kaj tvegati. Najprej se je treba načelno odločiti, šele potem je možno praktično prilagojevanje.

Danes, ko kolektivizem in totalitarizem ne moreta več predstavljati one, v knjigah in teoriji »obljubljene dežele«, ker so mnogi narodi praktično izkusili njihov sestav in občutili posledice, je nedvomno nastopila potreba zopetnega uveljavljanja tistih svobodoljubnih nazorov, po katerih so minula desetletja tega stoletja le prerada gazila. Ti nazori se morajo sodobno preoblikovati. Biti morajo mnogo stvarnejši in popolnejši, kot so bili nazori, ki jih je v svojem zanosu preveč enostavno izrazila in izvedla francoska revolucija. Prav tako so preveč enostrankarski in neživljenski oni nazori, ki jih uvaja totalitarni kolektivizem.

Stopamo v dobo, ki bo dala praktično sodobno obliko pre-

izkušenim resnicam vpoštevajoč pri tem vse, kar se je do-brega ustvarilo v tem nemir-nem iskanju naših dni. Tej novi dobi primerno in v nje-

nem duhu bomo tudi mi v našem gospodarskem delu obravnjavali načelna in praktična gospodarska vprašanja.

Dr. Z.

Misli o demokraciji:

Demokracija je samo ena

Demokracija je samo ena, demokracija je načelo. Ni demokracije nove, višje, zapadne, vzhodne, kolektivne, socializirane, leve, desne, kmetске, delavske, meščanske, ljudske, progressivne ali kakorkoli že podobno označene vrste in oblike. **Demokracija je samo demokracija ali pa ni demokracija.** Vse drugo je bodisi odkriti, bodisi prikriti desni ali levi totalitarizem, samo ni demokracija. Značilno je, da nasprotniki demokracije nimajo poguma boriti se z njo z odkritim obrazom, marveč skušajo borbi med demokracijo in z njo načelno nezdružljivimi vladavinami dati značaj borbe med demokracijami različnih vrst in pojmovanj.

Izraz »ljudska demokracija« je demagoški nesmisel, ker grški besedi demokracija se pravi po slovensko vlada ljudstva. Nobena vlada ne more biti dvakrat ljudska. Prav tako ni posebne »progressivne demokracije«, ker je demokracija napreden pojem že sama posebi, kakor je sama posebi reakcionarna vsaka diktatura brez izjeme. Napredek vodi človeštvo od tiranij najrazličnejših vrst k demokraciji in ne narobe. Demokracija je istovetna s pojmom prave svobode, a svoboda je pogoj vsakega boljšega spoznavanja in napredka. Na protislovje »kolektivna demokracija«, odgovarjamo z Masarykom: »Demokracija nujno in po svojem bistvu brani individualizem - svoboda je namen in temelj demokracije, demokracija se je porodila in se poraja iz modernega individualizma.« Demokracija končno tudi ni pojem, ki bi se smel spreminjati z zemljepisno širino ali dolžino, niti ni navezan na klimo, raso, narod, vero ali razred. Zato odklanjamo označbo »zapadna demokracija«, ker je ona edina demokracija in ker predpostavlja njena uporaba obstoj še neke druge zemljepisno označene demokracije, ki je ni. Z isto utemeljitvijo ni prav reči n. pr. krščanska demokracija ali kmetška demokracija, pač pa so pravilni nazivi demokristjani ali demokratska stranka kmetov, ker ni toliko različnih demokracij, kolikor je različnih ver, stanov itd.

Pojem demokracije ne more biti različen z ozirom na čas in prostor, kar se tiče njegovega bistva. Demokracija gotovo ni nedotakljiva; ona še ni dosegla svoje končne razvojne stopnje niti kot ideja, niti kot organizacijska oblika vladavine, marveč se stalno razvija, vendar razvoj demokracije lahko samo izpopolnjuje njeno bistvo, ne more pa ga zamenjati. Če nekoč niso bili vsi prebivalci starih demokracij enakopravni državljani, je bilo treba, da so postali; če nekoč niso imeli vsi enake aktivne in pasivne volilne pravice, je bilo treba, da so jih dobili itd. Smešno bi bilo, če bi na vzhodu imenovali demokracijo, kar na zapadu imajo za totalitarizem. **Demokracija je politična ideja in ustroj, ki ima samo določen ne pa neskončen raztezni koeficient, ki ima okvir, v mejah katerega so dopustne samo nebištvene razlike.** Demokracija ne more biti prepriščena poljubnemu pojmovanju posameznika, posameznih strank in režimov. Pod demokracijo ni mogoče pojmovati popolnoma nasprotnojočih si političnih nazorov, ustrojov in metod, ker je vsebina in oblika demokracije v bistvu samo ena in določna.

Nekateri menijo, da ni mogoče govoriti o demokraciji na splošno. Gotovo so lahko nebištvene razlike med praktično izvedbo demokratičnih načel v posameznih državah, vendar se te razlike ne smejo dotakniti bistva demokracije same. **Kjer so podane razlike v bistvu ne moremo govoriti o različnih vrstah ene in iste stvari, marveč o različnih stvarih.** Ako so za demokracijo bistvene določene svobodčine, ustanove in postopki, katerih si od nje sploh ne moremo odmisli, n. pr. svoboda vesti, mišljenja, govora, tiska, političnega združevanja, svobodne volitve, vlada večine, zakoniti obstoj opozicije itd., tedaj ne moremo imeti za demokratično nobeno državo, katere ustroj in vlada teh svobodčin, ustanov in postopkov ne priznavata in dejansko

(Nadaljevanje na 4. strani)

KULTURA

Valentin Stanič

(Ob stoletnici smrti)

V torek 29. aprila 1947 bo minulo sto let, kar je v Gorici umrl Valentin Stanič, pesnik in prosvetni pionir na Goriškem. Prav in spodobno je, če se ga spomnimo v prvi številki našega lista.

Dandanes si je težko predstavljati razmere, v katerih so naši ljudje živeli pred sto in več leti. Ako bi se kdo izmed njih vrnil na ta svet, bi se pač ne spoznal več. Razlika med njegovim in današnjim časom je prevelika, čeprav tudi podobnosti ne manjka.

Preprosto ljudstvo so tvorili večinoma tlačani brez lastne zemlje. Svobodnih kmetov posestnikov je bilo malo. Tlačani so bili v premnogih stvareh odvisni od gruntne gospode, ki je bila skoraj vsa neslovenskega rodu. Ni še bilo izginilo hlapčevsko razmerje med kmetom in zemljiškim gospodarjem oziroma njegovim uradnikom. Građu se je kmet bližal le s strahom v srcu. »Bliže grada, bliže vraga!« Graščaku in oskrbniku je moral reči: »Vaša

gnada« in gorje mu, ako je na kako vprašanje odgovoril, ne da bi rekel: »Zahvalim za vprašanje!« Saj niso bili vsi graščaki in oskrbniki enako ošabni. Bili so med njimi dobri, a dobili so se tudi tepci, ki so trdili: »Jaz sem četrta božja oseba na zemlji!« Jasno je, da se tlačanu v takem položaju ni mogla vzbuditi človeška in socialna zavest.

Meščanstvo je bilo narodno nezavedno ali pa celo čisto odtujeno ljudstvu. Edino duhovski stan je nudil preprostemu človeku trdno oporo. Kar je napisal Slomšek v »Drobtincah« o Štajerski, velja tudi za goriške Slovence. Tam pravi: »Bila je sv. Cerkev doslej jedina varhinja in mati naše narodnosti in jezika našega; le ona nam je ohranila in otela iskrico mile slovenščine, da je nemili nemškutarji zadržali niso.«

O ljudski izobrazbi skoraj ni bilo sledu. Šol je bilo malo, a še tiste, kar jih je bilo, niso vzgajale v domačem duhu. Časopisov nismo imeli. Šele leta 1843. so začele izhajati Bleiweisove »Novice«, ki so takoj prišle tudi na Goriško. Žev prvih letnikih so prinesle tudi dopise z Goriškega. Političnega

življenja in dela pa Avstrija pred l. 1848. sploh ni poznala. Kaj je politika, še izobrazenci niso vedeli. Svobode tudi ni bilo nobene, čeprav so se narodi v osvobodilnem boju proti Napoleonu borili zanj. »Ali ni strašna ironija, da so si narodi pod zastavo svobode priborili jarem nesvobode!« je l. 1888. vzkliknil slovenski zgodovinar Apih. Za vsako stvar je bilo potrebno dovoljenje, ki ga vlada rajši ni dala. Nad Evropo je ležalo težko in dušeče ozračje in prav nič ni kazalo, da ga bo kdaj mogoče z viharjem prečistiti. Opravila je to revolucija l. 1848.

V teh težkih razmerah je delal Valentin Stanič. Preživel je francoske vojne in skoraj vso črno noč policijskega absolutizma. Le pomladi narodov l. 1848. ni učakal. Petdeset let se je trudil, da bi dvignil goriške Slovence gospodarsko in kulturno. Njegova zasluga je tem večja, ker je oral ledino in ker je znal ustvarjati tudi pod vlado, ki je bila nasprotna vsakemu napredku.

Stanič Valentin se je rodil 12. februarja 1774 v Bodrežu pri Kanalu. Oče je bil razsoden in razgledan človek, ki je vedel,

da je tudi znanje svojevrsten zaklad. Zato je povabil znanca iz hribov, ki je znal brati in pisati, da je prišel fanta poučevati v teh dveh umetnostih. Ko je pa fant imel 16 let, ga je peljal v šolo v Trbižu pod Sv. Višarje. Iz Trbiža je Valentin šel v Celovec na gimnazijo, od tam pa v Salzburg v bogoslovje. Brž po novem letu 1802 so ga posvetili v mašnika. Ko se je vrnil domov, so ga poslali na Banjšice, kjer je prebil skoraj sedem let (1802-1809). Od tam je šel v Ročinj (1809-1919) in nato za kanonika v Gorico.

Valentin Stanič je bil srečen značaj: delaven, vesel, z organizatoričnimi zmognostmi in izredno ravitim praktičnim čutom, hkrati pa pesnik in občudovalec proste narave, zlasti pa naših gora. Zastavil je plug na raznih njivah, kjer je bila potreba največja. Potreb pa je bilo tista leta mnogo, ker je manjkalo povsod vsega.

Prvo pesem je napisal l. 1797. v Salzburgu z naslovom »V črna pesem fantiča.« Pozneje je skladal nabožne, priložnostne in poučne pesmi ali pa jih je prevajal. Velike pesniške umetnine to niso, a med ljudi so šle radi svoje preprostosti in

radi melodije. Izdal je več knjižic pesmi (Pesmi za kmete in mlade ljudi, 1822 in l. natis l. 1838., ki je več kot enkrat večji od prvega; prevod Bürgerjeve Cesar in prelat, 1828 itd.). Vneto je nabiral tudi narodne pesmi.

Ko je došel na Banjšice, je takoj ustanovil šolo in začel učiti brati, pisati, računati. V šolo pa je vpeljal tudi petje in telovadbo. Odrasle ljudi je pa učil umne sadjereje in gospodarstva. V šoli je nujno potreboval knjig. Na razpolago jih ni imel. Ni pa veliko premišljeval. Šel je v Gorico ter se kmalu vrnil. S sabo je pripeljal majhen tiskarski stroj, drugo potrebno tiskarsko orodje, črke in papir ter se sam lotil tiskarstva. Natisnil je abecedo za otroke in odrasle. Takoj nato je pa izšla iz njegove tiskarne precej velika knjiga »Pesem pri premišljevanju Jezusovega trpljenja« (35 str. v četverki). Tako je postal Stanič prvi slovenski tiskar na Goriškem. Šele ko je prišel v Gorico, ga je drugo delo tako zaposlilo, da je svoje knjige dajal tiskati drugim tiskarnam.

Lotil se je vsakega potrebnega dela. Nekdaj so se pojavile

črne koze. Vedel je, da je treba ljudi proti tej bolezni cepiti. Preskrbel si je vsega potrebnega ter je sam cepil ljudi. V Gorici je spoznal, da bi se knjige dosti bolje širile, ako bi bila kje kaka knjigarna. Šel je in odprl svojo bukvarno, v kateri je prodajal vse razpoložljive slovenske knjige. Pa tudi navadnega telesnega dela se ni sramoval. L. 1835 ga je v Gorici obiskal A. M. Slomšek, poznejši škof. Ko pride na dvorišče Staničeve hiše, vidi tam moža, ki je cepil drva. Pobara ga, kje stanuje kanonik Stanič. Mož ga pelje v stanovanje in mu reče, naj malo počaka. Čez par trenutkov se vrne oblečen kot duhovnik. Bil je Stanič sam. Slomšek se mu je iz srca smejal in bila sta potem dobra prijatelja do smrti.

Veliko dejanje je napravil Stanič z ustanovitvijo gluhomemnice v Gorici (1938), ki še sedaj obstoji. Bil je res delaven, konstruktiven duh, kakršni so v težkih časih še toliko bolj potrebni. S svojim vztrajnim, premišljenim delom je ustvarjal temelje na rodnu in gospodarskemu napredku in budil socialno in človečansko samozavest goriških Slovencev.

Demokracija je samo ena

(nadaljevanje s 3. strani)

ne štiti, četudi se sama neupravičeno za tako ima. Ne razumemo, kako je mogoče imeti za demokratičen režim, ki se sam označuje za diktaturo enega razreda, ki temelji na sistemu ene stranke ter ne dovoljuje niti najskromnejšega pojavnosti opozicije v nobeni obliki. **Ako je to demokracija, potem ne vemo, kaj ni demokracija.** Danes smo že tako daleč, da slišimo in beremo celo trditve, da demokracija, pod katero razumemo zgoraj našete njene označbe, sploh ni demokracija, marveč da je prava, višja in edina demokracija le tista, ki vsega tega sploh ne priznava in ne dopušča. Sodobna demokracija se je razvila iz prvotnega demokratičnega semena. **Ni mogoče, da bi se iz pšeničnega zrna na kraju krajev po čudnem razvoju rodila rž s še takimi „mičurinskimi“ posei v naravo, kakor bi nas nekateri politični čudodelci radi prepričali, da so nekateri današnji totalitarni ustroji vladavin, ki se odevajo v plašč „nove demokracije“, razvojni sad prvotne demokratične misli.**

Priznavamo, da niso vse države, ki jih imenujemo demokracije, enako demokratske, ker ni mogoče, da bi se vse, zlasti tiste, z manjšo demokratično tradicijo, približale idealu demokratične države, kakor so se mu stare demokracije z bogatim demokratičnim izročilom. Demokracija se ne da na hitro vprijeti. Za relativno popolnost demokracije je potreba dolgotrajna demokratična vzgoja in trdna demokratična miselnost povprečnega državljanca ter visoka politična kultura strank in njih vodstev. Vendar pa lahko imenujemo demokratično vsako državo, katere pravni red priznava in vlada dejansko izvaja demokratične svoboščine, četudi se pri tem ponekod še bore z miselnimi, moralnimi in tehničnimi nedostatki državljanov, strank in parlamentov, ki izvirajo iz pomanjkanja demokratične vzgoje in demokratičnega izkustva, torej pogojev uspešnega delovanja demokratičnega ustroja, ki je spričo svobodnega sodelovanja vseh državljanov najrazličnejših nazarjan pri javni upravi mnogo bolj zamotan in občutljiv, kakor pa je ustroj diktatur, ki ga nasilno upravlja mesel in volja enega človeka ali kvečjemu majhne skupine odločujočih ljudi.

Demokracija mora v bistvu pomeniti isto na vseh petih kontinentih ne pa eno tostran obmejnega hriba ali reke in popolnoma drugo onstran kitajskega zidu ali železne zaves. **Beseda demokracija ne more imeti v političnih leksikonih različnega ali celo nasprotujočega si pomena.** Politično izrazoslovje mora biti v mednarodni govorici državljanov in diplomatov strogo dognano. Beseda demokracija je v bistvu določen, nesporen filozofski politični izraz, ki v ustih različnih državljanov in diplomatov ne more imeti različnega pomena. Prav bi bilo, če bi Združeni narodi izdelali enoten mednarodni pravni, politični in filozofski slovar, da se bodo na svojih zasedanjih razumeli in uporabljali besede v istem smislu. Dokler ne bodo tega storili, bodo rabili poleg tolmačev za posamezne jezike še tolmače za različno pojmovane iste politične izraze. Besedo demokracija in mnoge druge politične besede uporabljajo vzhodni in zapadni državnik in diplomati v tako različnem in nasprotujočem si smislu, da upravičeno govorimo o dveh političnih govoricah, ki pa ne smeta zamegliti jasnosti raznih pojmov, četudi uporabljajo nekateri zanje namerno iste izraze. **Dokler se Združeni narodi ne bodo zedinili na skupno izrazoslovje, bo edina od pomoči za medsebojno razumevanje, kljub uporabljanju istih izrazov v različnem smislu, če bomo točno razlikovali, katera usta so dotično besedo izgovorila.**

O tej nevednosti za medsebojno razumevanje sodobnih državljanov je napisal Harold Nicholson: Če angleško besedo „demokratik“ prevedemo v rusko besedo „demokratičeski“, ste jo - jezikovno govorjeno - prevedli popolnoma natančno, dejansko pa ste spremenili pomen bolj, kot bi spremenili pomen besede „velik“, če bi jo uporabili za opis velikega črnika ali pa velikega kolodvora...“

Ali naj to pomeni novo zmedo jezikov in besed ob gradnji novega babilonskega stolpa? Ali naj res beseda kruh odslej pomeni za ene kruh za druge pa lakoto, kakor pomeni beseda demokracija za nekatere demokracijo, za druge pa diktaturo?

Šlavko Hribovec

Glasovi o beguncih

Pismo iz taborišča

Tisti, ki so se z nasiljem polastili oblasti v naši domovini, ki potvarjajo pravi, sveti pojem domovine, s tem da trdijo, da je človek doma povsod na svetu, prav tisti, ki so glavni krivci, da smo se odločili za beg, čeprav je bila ta odločitev težka, so nas prosili in vabili, naj ostanemo doma, naj ne hodimo nikamor v tujino in naj ne delamo sramote domovini.

Ker nas pa niso mogli prepričati, da bi ostali, nas po svoji navdi imenujejo reakcionarje in izdajalce.

Taka imena mi zavračamo! Mi ljubimo vse brate in sestre, vso našo domovino: milo našo rodno grudo, slovensko zemljo, ponosne hribe, prelepe griče in prekrasne doline; lepe naše domove in skromne hišice; bele ceste, šteje in stezice, bogate vinograde, šume, zelene trate in rodovitne njive; cerkvice in naše zvonove; grobove naših očetov; vode in reke, našo Sočo, „bistro hči planin!“

Mi nismo izdajalci domovine. Nas vodi le ljubezen do

bratov in sester in do vsega človeštva.

Le krivice ne prenesemo, katero so resnični izdajalci domovine storili naši zemlji in slovenskemu narodu.

Zato gremo po svetu, rajši svobodni begunci po tujih prostih poteh, nego da bi postali mrtve duše na zasužnjjenih domačih tleh. S tem ne prodamo in ne zgubimo niti duše niti našega materinega jezika.

Mi ljubimo domovino in ves rod in ne klonemo!

Materialistična miselnost pa, ki ponižuje in uničuje vrline in zmožnosti našega duha, ruši tudi vse, kar so zgradile pridne roke naših prednikov in zasmejuje pridne in poštene delavce ter vrle narodne može.

Ta materializem preganja cerkev in duhovnike, zasramuje sveto vero naših dedov in očetov.

Mi gremo v tujino, slovenski begunci željni svobode, ljubezni in miru, da izpričamo vsemu svetu s trpko grenkobo v srcu krivico in zločin, ki sta zavladala v naši domovini.

Trdno pa je naše prepričanje

in polni smo upa, da še pridemo nazaj v srečnih dneh, ko se bodo časi spremenili.

Verujemo v tvoje vstajenje, mila naša domovina, verujemo, da se naša zemlja sama osvobodí krivice in zločina.

Verjamemo Prešernu, ki pravi: „Od daleč vgledaš zemljo zaželeno; povrnjena veselja je zamuda in plačana so pota polna truda, srcé otrpne ti razveseljeno.“

Zato pozdravljamo to lepo našo domovino in želimo vsem, prav vsem bratom in sestram, ki so ostali doma, da bi srečno pretrpeli kratke dneve ločitve.

Zakaj selijo begunce iz Italije v Nemčijo

Uredniku „Timesa“: Gospod! - Želim vas opozoriti na zelo resen položaj, ki se bo pojavil v Italiji, ki se bodo iz te države, kakor zahteva mirovna pogodba, umaknile zadnje britanske in ameriške čete. V taboriščih pod nadzorom naših vojaških oblasti je danes tam nekaj deset tisoč „displaced persons“, v glavnem Jugoslovancev, med njimi pa so tudi bivši državljani ZSSR ali pa držav, ki so vključene v to ozemlje.

Kot je dobro znano, sta tako so jetska kot jugoslovanska vlada stalno pritiskali k vrnitvi (s silo, če prepričevanje ne bi uspelo) različnih oseb, toda skupščina Združenih narodov je sprejela načelo, česar se je trdno držala tudi britanska vlada, da z izjemno kolaboracionistov in vojnih zločincev nobena razseljena oseba ne bo deportirana proti svoji volji. Dokazujemo, da je konec maja 1945 več tisoč Slovencev, ki so se nam predali, doživelo tako strašno usodo, ko so bili izročeni partizanski armadi, da je vrhovni glavni stan Italiji izdal ukaz, da noben Jugoslovane ne bo proti volji več poslan čez mejo. Če bi zdaj prepustili to vprašanje italijanski vladi, bi to pomenilo, da bi ji naložili nemogoče breme. V Jugoslaviji in sovjetski zvezi držijo kot vojne uetnike še vedno tisoče italijanov in do njihovega izpusta bi brez dvoma prišlo le pod pogojem izročitve razseljenih oseb. Poleg tega pa od Italije udi mirovna pogodba zahteva, da izroči vse osebe, ki so jih njihove vlade obtožile vojnih zločinov ali kolaboracionizma. Vedno teh ljudi se je postavila pod našo zaščito in nikake pravice nimamo, da bi se izognili odgovornosti do njih. Podpisniki nočejo šteti krivih, toda v državljanski vojni je zelo težko določiti krivdo. V civiliziranih državah pa tudi ni bila navada, da bi po državljanski vojni zmagovalcem izročali begunce s poražene strani.

Težava, ki smo jo prevzeli v primeru nacističnih SS, da bi ugotovili, če je bilo njihovo sodelovanje gotovo izkazano, zahteva enako skrbno „pretrg“ (t. j. izprašanje) beguncev, izmed katerih je večina navadnih kmetov. Zaradi tega nujno zahtevamo njih premestitev v časovna taborišča pod britanskim varstvom, kjer bi bili prosti političnega pritiska. Težava, ki se s tem brez dvoma pojavljajo, so velike, vendar pa tudi majhne v primeri s težavami, ki smo jih obvladali v teku vojne. Bilo bi žalostno, če bi morala zgodovi a zabeležiti, da Britanija ni bila sposobna izvesti potrebne akcije, da bi rešila življenja tisočev mož in žena brez obrambe, izmed katerih so se številni postavili na stran zaveznikov v trenutku, ko jim nismo mogli dati nikake pomoči in katerih pravico do zatočišča terja naša čast, d kler se ne pokaže, da so krivi.

S spoštovanjem:

Frank H. Ballard, Violet Bonham Carter, George Ciceter, kardinal Bernard Griffin, Megan Lloyd-George, Loftus, general H. G. Martin, Lela Paget, R. T. Paget, R. F. V. Scott, William Teeling, Rebecca West.

Za zaščito beguncev

V Združenih državah severnoameriških je bilo ustanovljeno „Društvo za zaščito beguncev“ (Refugees Defence Committee) 112 East 19th Street, Room 706, New York N. J.

Predsednik društva je znani novinar in iskren prijatelj Jugoslovancev Dorothy Tompson, tajnik pa David Martin, pisec znane knjige „Izneverjeni zavezniki“. Ostali člani odbora so tudi sami odlični zastopniki ameriškega javnega življenja. Slična društva ali odbori obstajajo v Londonu za Veliko Britanijo in mu predseduje znani lord Beveridge nadalje v Franciji, v Švici in v Belgiji.

Enotna mednarodna organizacija za begunce

Dne 1. maja se bo vršila v Lozani v Švici mednarodna konferenca držav, ki so članice Z. N. Nam n sestanka je osnovati enotno mednarodno organizacijo za begunce, ki jih štejejo 850.000.

VESTI s Tržaškega z Goriškega

Vprašanje tržaškega guvernerja

V Varnostnem svetu v New Yorku se nadaljuje razprava o osebi tržaškega guvernerja. Zastopniki petih velesil se niso prišli do sporazuma. Zastopnik Združenih držav je predložil dva nova kandidata, enega Šveda in enega Norvežana.

Tržaška univerza in Slovenci

Vsak najmanjši poizkus, ustvariti svobodno tržaško področje, kjer bi bili Slovenci in Italijani enakopravni in kjer bi vladala popolna demokracija, naleti na nepremostljive ovire. Tak poizkus je bil ped dnevi, ko so v smislu demokracije in naravnega prava ter tudi statuta zavezniki zahtevali na tržaški univerzi dvojezičnost. Komu bi se to zdelo čudno in nerazumljivo, če naj veljajo na tem ozemlju zakoni enakopravnosti? Toda upr se je rektor, italijanski slušatelj so proglasili stavko so na nahujskali še srednješolce italijanskih zavodov, naj se odtegnejo pouku. Začeli so pošiljati brzojavke, češ, naj slihi ves kulturni svet, da zahtevajo zavezniki na tem področju celo dvojezičnost.

Ta primer trde glave šovinističnega sosedja je tako zelo kričec, da ne potrebuje nobene razlage. Na ta način seveda ne bo mogoče ustvariti niti Svobodnega tržaškega ozemlja in na ta način se ne ustvarja mir. Zdi se, da se tudi v tej vojni naši italijanski sosedje niso ničesar naučili. Upamo, da bodo prevladali tudi med tržaškimi Italijani zdravi demokratični in pravični elementi, s katerimi bomo lahko demokratični Slovenci na tem področju z roko v roki ustvarjali skupno in boljše bodočnost.

Umor dveh voznikov na baziških tleh

Dne 15. aprila sta bila zvaobljena v nek gozd pri Bazovici voznika Rudolf Zadnik in Avgust Butti iz Trsta pod pretvezo, da bosta prepeljala nekaj drv v Trst. Voznika sta dospela z dvema vozovoma in štirimi konji v Bazovico in nato krenila v gozd po drva. Od taktat ni bilo več o njima sledu. - Toda 17. aprila sta dva tržaška mešetarja ponudila štiri konje v nakup nekemu trgovcu iz Furlaniji ter ga pozvala, naj gre v Bazovico, da se domeni glede kupčije z lastnikom konj, nekim trgovcem z Reke. Prišedši na lice mesta, je trgovec iz Furlanije na svoje veliko iznenadenje spoznal v konjih Zadnikove konje. Ko je to zapazil pretvezni trgovec, jo je s svojim pajdašem pobrisal, pisan jopič sta pa pustila v rokah trgovca in dveh tržaških mešetarjev, ki so poskušali prijeti enega zločincev. - Policijske patrulje so preiskale vso okolico in končno so 18. aprila našle v goščavi med borovci zapadno od Bazovice oba voznika z razbitima črepinjama. Bila sta ubita s kamenjem in pokrita z listjem. Zadnik je imel zvezane noge z vozno verigo. Strgane obleke nesrečnikov so dokaz, da sta podlegla po brezupni borbi proti več zločincem.

Zadnik je zapustil ženo in tri otroke, Butti ženo ter dva otroka. Javno mnenje je do skrajnosti ogorčeno nad zverinskim zločinom. Bilo je aretiranih nekaj sumljivih oseb.

Iz uredništva:

Radi tehničnih ovir smo morali več prispevkov, ki so nam jih poslali prijatelji, žal odložiti za prihodnje številko.

Dopisnike z dežele vabimo, da se oglasijo.

Odgovorni urednik: Janko Simčič
Tiska tiskarna Budin v Gorici.
Tiskano z dovoljenjem A. I. S.

Poroka

G. Cap. Mazingo, bivši šef urada A. I. S. v Gorici in sedaj dodeljen A. I. S. v Trstu, se bo poročil v soboto 26. t.m. z gđ. Nuccio Martellani iz ugledne goriške družine. Novoročencema izrekamo v naprej najtoplejšje želje za njuno srečo v skupnem življenju.

Italijanski komunisti prevzeli vodstvo

Po goriških mestnih ulicah vise plakati, ki sporočajo, da je vodstvo ital. komunistične partije v Rimu ukinilo poslovanje julijske komunistične partije in ustanovilo pokrajinsko federacijo italijanske komunistične partije za Goriško. **KPKJ je mrtva, naj živi KPI!** Koliko je pri tej važni spremembi sodelovala „ljudska volja“, ne vemo, za komuniste, ki morajo samo slepo ubogati, pa to tudi ne igra vloge. Proglas v več točkah navaja naloge, ki jih ima KPI na Goriškem. V drugi točki pravi, da ima goriška KPI radi dveh narodnosti, ki žive v deželi „poslovno avtonomijo v okviru splošne italijanske komunistične politike.“ V tretji točki se ji nalaga, da zbere v svojih vrstah večino prebivalstva obeh narodnosti. Zato mora, tako se ji nalaga v peti točki, skrbeti in širiti med obema narodoma: mladina, športna, partizanska, mladinska in ženska društva. SIAU ali UAIS, v katerem so se do zadnjega zbirali slovenski in italijanski komunisti in pristaši Osvobodilne fronte, je pahnjen s prestola, njegovega dela za „bratstvo“ je sedaj konec. Pobratenje se vrši od zdaj naprej samo na ta način, da slovenski komunisti in njihovi narodno-zavedni podporniki stopijo v vrste italijanskih komunistov. To potrjuje tudi „Primorski dnevnik“, ki v svoji številki od 22. pojasnjuje sklep ital. komunistične partije. V svojih razglabljanjih pod naslovom: „Demokratično fronto bomo ustvarili le s skupnim delom“ pravi med drugim: „Utrjevati bratstvo in enotnost vseh demokratičnih sil na našem ozemlju se pravi, da se moramo nasloniti na napredne italijanske sile. Podpirati jih moramo v njih naporih, v javnem življenju, zlasti pa v njihovi ekonomski in politični borbi.“

Vodja - Duce - Führer

Proglasi, ki jih je KPI za Goriško nabila po goriških zidovih, so dvo-barvni: italijansko besedilo je na rdečem, slovensko pa na nedolžnem belem papirju. Na slovenskih je tudi sledeca značilna zanimivost. Proglas se zaključuje s pozdravom tovarisu T. gliattiju, ki ga nazivlje: Vodja, z veliko začetnico, povsem po načinu fašistov in nacistov, ki, so tudi vedno kričali: Duce, Führer!

Nova maša na Vipavskem

Na belo nedeljo je na Planini pri Vipavi pel svojo prvo sv. mašo g. Anton Strancar, tamošnji domačin. Novomašniku želimo obilo božjega blagoslova v težkem poklicu.

Opozorilo zemljiškim gospodarjem

Slovesa (odpovedi) zemljiškim najemnikom (kolonom itd.) ni mogoče dati, ker so vse tozadevne pogodbe podaljšane s splošnim ukazom ZVU št. 141 za agrarno leto, ki sledi tistemu, v katerem stopi mirovna pogodba v veljavo. Odpoved je možna samo v slučaju, je bila pogodba kršena.

Brda

Spričo skorajšnje priključitve k Jugoslaviji je postalo za Brda posebno važno in pereče vprašanje izvoznega trga za xino in sadje. Po mrovni pogodbi z Italijo ostanje namreč Brda popolnoma odrezane od Gorice, Krmina, Čedad, Vidma, Trsta in sploh od vse Furlanije, to je od glavnih in skorv edinih trgov. - Odprta v svet ostane edino še tista cesta, ki pelje čez Vrhovlje v Plave. Ta cesta pa je silno

nepravilna in preveč strma, da bi se je upal lotiti briški kmet, ko bo moral obiskati vsak dan s kolesom ali z vprežno živino morebitne nove trge, ko dozorijo češnje in breskve in jih bo treba nujno kam prodati.

Kako dobiti izhod iz te težkoče? Marda z zadrugo?

Briški poljedelci pravzaprav niso nasprotni združništvu, ker so se naučili iz knjig in iz časopisov mnogo koristnega v tem pogledu, in tudi vedo, da smo Slovani nekdanj živeli v zdrugetah.

Toda takrat v starih „cajhtih“ so zadruge vodili naši pametni očetje, po stari kmečki navadi in modrosti in so sklepali in reševali vsa vprašanja vsi skupaj na trgu pod vaško lipo. - Krivica se ni godila nobenemu. Takrat ni bilo pohlepni trgovcev in oblastih gavnerjev, da bi kmeta z laskavimi obljubami zapeljali in ga na zvijačne načine in s političnim pritiskom opeharili za letni pridelek. - Takrat je dana beseda bila možka in ni imela prav nič skritega. - Če se odočimo za zadrugo, si bomo znali pomagati po vzgledu naših dedov, brez pritiska. Vodili jo bomo vsi skupaj, ne pa samo dva ali trije vsiljenci, da ne bo nobenemu nič skritega in prikrita. Vsi obdelujemo vinograde, gojimo sadovnjake in orjemo njive, zato imamo vsi pravico odločati kako in kam naj prodamo vino in sadje in kje in kako naj kupimo koruzo, da bo naš trud plačan.

Zgoditi se ne sme kakor leta 1945, ko smo zadrugi dobavljali sadje po znižani ceni, a nismo videli niti vinarja od dveh in pol milijonov lir dobička. S tem dobičkom bi si danes lahko nakupili tovrne avtomobile, da bi nam ne bilo treba trositi težkih tisočakov.

Toda ni rečeno da moramo imeti ravno zadrugo! Pot čez Vrhovlje je sicer res težka in tudi zadostnih trgov ni blizu, vendar bomo lahko izhajali, če bomo imeli pristo pot in prsto izbiro trgov in kupcev. Naši pridelki slovijo po vsej Sloveniji in po srednji Evropi in vemo, da tudi trgovci radi pridejo k nam v Brda, če bi se le povrnili časi kakor so bili nekdanj.

Tako bomo z večjim veseljem kopali vinograde, sadili breskve in češnje in orali njive. Orali bomo lahko tudi brez traktorjev, saj za tistih par njiv, ki nam še ostanejo, bodo zadostovali volji, plug in naša dobra volja. Za pridne roke bo vedno zadosti dela in kruha. Tako bomo tudi pridelke, sad naših žuljev, spravljali in uživali sami. Revežem smo po krščanskem usmiljenju vedno radi pomagali in jih ne zapustimo. Lenuhov in pohajčev-modrijanov pa ne bomo pasli. Tako zaupamo v naše moči in zmožnosti in ve no, da z božjo pomočjo prenesemo vse težkoče in prebedemo vse ovire za boljše bodočnost, ki čutimo, da pride, ker verujemo v moč in zmago pravice.

Rožna dolina

Naša organizirana mladina se prav rada razveseljuje in zabava. To je prav in v redu, saj mlad človek ne sme kazati svetu mračnega obraza ter si po nepotrebnem greniti življenje, ki že tako ni preveč rožnato. Prav pa ni, da mladi ljudje prirejajo ples v prostorihi, ki so namenjeni izobrazbi otrok v šoli. V nedeljo 13. aprila je bil zopet ples v šolskih sobah. Pravimo zopet, ker so v njih plesali že prej vsaj tri - ali štirikrat. V prejšnjih časih so dejali, da je šola svetišče. To bi moralo veljati tudi danes. - Kaj pa pravi šolska oblast?

Babkova satirična

„Pravljica o zlatem veku“

bo naš prihodnji podlistek.